

Het zit hier donker

Emiel ziet jaren als lijnen. Rechte lijnen die horizontaal naar de toekomst lopen. Dat heeft hij me ooit verteld. Een tijdlijn, noemt hij het, verdeeld in even grote stukken die staan voor elk jaar dat hij leeft. Lijnen gaan verder. Ze beginnen ergens. En dan stoppen ze. Net zoals het leven. Eigenlijk best simpel, had hij gezegd. Best simpel dus, om het leven zo te bekijken.

‘Mijn jaren zijn cirkels,’ zei ik. ‘Cirkels die in vier taartpunten verdeeld zijn voor elk seizoen dat er is. Net zoals de schijf die we hadden op de kleuterschool. Je weet wel, die ene met de plakplaatjes van klittenband.’

‘Maar dan sta je stil,’ zei Emiel. ‘Dan herhaal je. Altijd. En dan verander je nooit.’

-

Kraaien zijn een voorteken van de dood, maar Rob is er niet bang voor. Rob hangt dode kraaien op in zijn moestuin om de levende kraaien mee af te schrikken. De geur van de dood houdt ze weg, zegt hij altijd. Het is waar. Hij heeft elke zomer de beste aardbeien. Er durft geen fruitvlieg bij te komen. Hij bewaart de dode kraaien in de vriezer. Voor het geval dat. Ik weet niet goed voor welk geval hij ze moet bewaren. Misschien komt er ooit een jaar waarin hij geen dode kraaien meer kan vinden. Een voorraad. De vriezer zit al bijna tot de rand vol. Het maakt ook niet uit; het is zonde van de stroom als de vriezer leeg blijft. Maar soms vraag ik het me wel eens af – wat we met al die kraaien moeten als Rob straks weg is.

‘Weet je wat ik zou doen? Als ik tien jaar terug in de tijd kon gaan?’

‘Nou?’

Er rot iets onder de grond. Het is een ziekte, zegt de buurman, een soort bodemschimmel die in de grond is gekomen. Het zit ook al in zijn moestuin. Het rot alle planten weg. Rhizoctonia. De aardappelplanten zijn doodgegaan. De grond knispert als ik de zandkorrels scheidt met mijn spade.

Rob wijst naar het paard van de burens. Er vliegen een paar dunne mugjes rond zijn hoofd. Buitenmugjes; die zijn altijd dunner dan binnenmugjes.

‘Zou ik zo’n veulen hebben gekocht.’

‘Waarom?’

‘Vind ik grappige beestjes.’

‘Je hebt het er anders nooit over gehad.’

Hij kijkt neer op mijn spitwerk en frommelt met zijn pet. Er zit aarde en vuil onder zijn nagelriemen. Walnotenschil als vel. ‘Zeg ik toch. Als ik tien jaar terug in de tijd kon gaan. Nu hoef ik ze niet meer.’

‘Kan nog zat.’

‘Nee. Nu is het te laat.’

Ik wil bijna over de kraaien beginnen. Te laat, te laat – begin dan eens met afbouwen, begin dan bij de vriezer, bijvoorbeeld, maar ik zeg niks. Hij staart naar het paard; een waterigheid in zijn ogen die me doet denken aan hoe de kinderen op de kleuterschool soms keken als de juf ze riep om hardop voor te lezen. En dan slikken. Stotteren. En dan toch weer praten, uiteindelijk, maar Rob doet het niet. Hij zet zijn pet weer op. We

spitten verder. Hij met rode wangen.

'Misschien kunnen we vragen of we hem soms mogen voeren,' zeg ik dan toch.

'Nee. Dat hoeft nou ook weer niet.'

-

We hebben een nieuwe waterkan. Zo één waar zo'n filter in kan. Een BRITAFilter. Emiel heeft hem meegenomen. Hij zei dat het gezonder is om gefilterd water te drinken. Je weet maar nooit wat er in het water zit. 'Of de grond', zei ik, maar daar had hij geen boodschap aan. Het wordt er allemaal niet makkelijker op. Een waterkan om het water mee te filteren en een waterkan om het water mee op te warmen. De waterkoker brult.

Een paard. Vroeger zou ik bij de gedachte alleen al gelachen hebben. De oude burens hadden er ook één, maar dan zo'n kleine. Die bonden ze dan aan de boom met een touw zodat hij het gras kort zou eten. Allemaal grascirkels. Emiel vond het niks. Ze moesten maar gewoon een grasmaaier kopen – daarmee kan je nette stroken in het gazon maaien; de ene strook net iets donkerder dan de ander zodat er een mooi patroon in het gras komt.

'Wist je dat dieren in dierentuinen medicijnen krijgen?'

'Waarom?'

'Zodat ze niet depressief worden.'

'Depressief,' Emiel snuift. 'Kunnen dieren dat nu ook al worden?'

'Omdat hun omgeving niet goed is, snap je. Omdat ze in zo'n kooi zitten de hele dag.'

'Ze zitten tegenwoordig helemaal niet meer in een kooi.'

'Nou ja. Wel soort van.'

Ik schenk het gefilterde water in de mokken. Ik heb ooit ergens gelezen dat we eigenlijk nooit iets aanraken. Er zit een laagje – een heel dun laagje – tussen onze atomen en de atomen van alles om ons heen in, als een onzichtbaar velletje. Een condoom, strak gespannen om onze lichamen heen. Of een cocon. Spinseldraden geweven uit niets. Ik mors het water en zet de mok uit zijn eigen plas. Best grappig dat we stiekem allemaal in zo'n cocon zitten zonder dat we het doorhebben.

'Kijk nou uit.'

'Ik had even het gevoel alsof ik hem niet aanraakte.'

'Wat?'

Zijn vingers botsen per ongeluk tegen de mijne als hij de mok van me aanpakt. Ik denk aan het condoomvelletje dat stiekem om mijn handen en vingers heen zit en ik doe mijn best om er maar niet meer over te beginnen.

'Het zit wel donker vandaag hè?'

Emiel kijkt uit het raam. Er hangen zware wolken in de hemel.

Hij zucht. 'Zullen we maar beginnen?'

De thee is nog lauw als hij weer weg is. Hij heeft er niet van gedronken; misschien dat het BRITA-water inmiddels weer uit de tijd is.

-

De schuur stinkt naar vis. Er ligt geen vis in. De enige vissen die we hebben gehad zijn dood. Omdat ze in een kom zaten, zei de vrouw van de winkel, goudvissen mogen tegenwoordig niet meer in een kom. Alleen in een bak. De wereld verandert zo snel dat zelfs de vissen zich hebben aangepast zonder mijn weet. Tegenwoordig gaan ze gewoon dood in een kom. Vroeger deden ze dat nooit, dat weet ik zeker. Misschien dat ze toen andere vissen hadden of zo. Vissen met dikkere schubben, betere kieuwen.

Ik open de vriezer. Er knerpen wat glasscherven onder mijn zolen. Bewaarde jampotjes die de tijd ook niet hebben overleefd. Waren die de vorige keer ook al kapot? Ik weet het niet. Er leeft meer in de schuur dan alleen wij. Mijn ogen tranen. De geur van rot, vastgekleefd in de ijslaag die aan de plastic tassen plakt. Wazig zwart onder een dunne laag tas. De kraaien, de godvergeten kraaien. Ik wil ze wel wegdoen, maar ik durf het niet. Je raakt geen dode dingen aan.

-

'Je mag hem best aaien.'

'Wat?'

'Dat zei de buurman pas. Je mag hem soms best komen aaien.'

'Ik wil dat beest niet aaien.'

'Je had het er pas nog over.'

'Daar heb ik het nooit over gehad.'

-

Het begint bij de wortels. De bodemschimmel valt eerst de wortels aan. Wortelrot en wortelbrand. Vervolgens verwelkt de plant. En dan, uiteindelijk, op het laatst, sterven de bladeren af. Als de aardappelplanten eenmaal dood zijn, dan kunnen we weer beginnen bij het begin. We zien de bodemschimmel immers toch niet, alleen wat hij aangericht heeft. We kunnen doen alsof hij niet bestaat en gewoon elk jaar nieuwe aardappelen in de grond stoppen. Een cyclus. Een cirkel. Telkens hopen dat het rot de volgende keer niet toe zal slaan. Hopen dat er ooit een jaar komt waarin we aardappels uit onze eigen moestuin kunnen eten.

Er staat zweet op mijn voorhoofd. Ik graaf als een bezetene. Ik lik het zout van mijn bovenlip.

Het is ook best gek – dat we de zieke wortels uit de grond trekken wanneer het de grond is geweest die hem ziek heeft gemaakt.

'Zullen we maar naar binnen gaan?' vraagt Rob. 'Het zit hier donker.'

'Ga jij maar. Ik maak dit nog even af.'